

HEMBYGDEN

Medlemsblad för
Upplands Väsby Hembygdsförening

Nr 4 December 2016
Årgång 45

Innehållsförteckning

Ordföranden har ordet	3
Ur Bollstanäs historia.....	5
På Väsby station	8
Om lussekatter	10
Något om dränering av markområden genom dikning och täckdikning	11
Karlssons funderingar	12
Inte bara julkorv	13
Illustrerade ordspråk och talesätt	13
Barndomsjulen. En berättelse från 1910-talet	14
Lång och trogen tjänst och ett litet hus i Blommelund	15
I Backspegeln	16
Eds kvinnliga gymnastikklubb fyller 80 år 2016.....	21
Almqvistaren.....	21
Vad gamla handlingar berättar	22
Folkskolan 175 år nästa år	22
Hemvägen i nutid och dåtid	24
Om julbonader	26
Staffan Stalledräng	26
Grå kappan	28
Torp och krogar på Rotskogen	28
Om julpapper m.m.	29
Ryska posten	29
Julkorsord.....	30 - 31
Lättläst om kulturminneslagen, byggnadsminnen och Q-märkning	32
Hyr lokal med atmosfär	33

För innehållet i artiklarna svarar respektive författare.

Utgivare: Kjerstin Björkman. Layout: Webmaster UVHBF

Där inget annat anges, har fotona tagits av Leif Welander

Tryck: Trycksmedjan AB. Tryckt med miljövänliga färg- och pappersval i 800 ex.

Ordföranden har ordet

Hembygdsrörelsen vårdar kulturarv och har till uppgift att slå vakt om bygdens kulturarv!

Hur gör vi det här i Hembygdsföreningen?

Vi organiserar studiecirklar, kurser, utflykter och genomför verksamhet som kan öka kunskap om bygden dess natur och historia.

Hur är vi organiserade för att genomföra denna verksamhet?

Styrelsen består av åtta ledamöter och fyra ersättare. Alla arbetar ideellt för att genomföra vår programverksamhet som är kostnadsfri för alla som besöker oss.

Vi samarbetar med kommunen i programmet för nationaldagsfirandet där arrangemanget för Årets Väsbybo och drop-in vigsel ingår i programmet.

Ca 1200 personer deltog 2016.

Skolklasser från årskurs två eller tre besöker gården under vår- eller höstterminen.

Minst ett gratisarrangemang per månad bjuder vi på.

I år har det varit ett lite annorlunda år - Hembygdens år - då Sveriges hembygdsförbund fyllde 100 år och föreningen har deltagit i olika arrangemang inom ramen för 100-årsjubilerandet.

Föreningen har fått anslag för att använda i projektet Kollektivt Kulturarv som handlar

om att digitalisera landets hembygdsgårdars fotoarkiv.

2016 har mycket fokus lagts på de konstverk som hembygdsföreningen förvarar och föreningen har dokumenterat hur man kommit i besittning av föremålen och dess bakgrund.

Föreningens förhoppning är att konstverken skall pryda flera byggnader både inom- och utomhus i Messingområdet där de ursprungligen kommer ifrån.

Hembygdsföreningen ger ut en tidskrift till medlemmarna fyra gånger per år, arbetar med arkiv och museiverksamhet, guidningar i kommunen och på gården.

Antal medlemmar var vid 2015 års slut 475 personer varav 23 var nya medlemmar

Cafeet har varit öppet i samband med arrangemang.

Omsättningen är budgeterad till 240.000 för 2016-17.

Välkommen till Hembygdsföreningen som medlem eller besökare!

Alla är hjärtligt välkomna!

Kjerstin Björkman
Ordförande

Med i utskicket i detta nummer av medlemsbladet återfinner du inbetalningskort för årsav-giften 2017.

Årsavgiften för 2017 är 150:- per medlem.

Glöm inte att vid betalning an-ge ditt medlemsnummer! Detta finns på etiketten som sitter fäst på inbetalningsavin.

Tack för ditt stöd!

Studiecirkel om Carlslund

Vill du delta i en studiecirkel om Carlslund från tiden som en stor arbetsplats, speciellt för kvinnor?

Vi träffas ca 4 gånger från mitten av januari t o m mars 2017 och gör besök på plats, tittar på fotografier och lyssnar på berättelser.

Lokal är Hembygdsgården och tiden är tisdagar på förmiddagen.

För information och anmälan ring Marianne Söderström 070 597 82 13.

Ur Bollstanäs historia

Ur Göran Strömbäcks noteringar.

Bollstanäs är inte något riktigt gammalt namn. Det hade redan Love Almqvist på känn. Det är "ett torrt ljud" - utan romantisk ton, tyckte han. På den tiden var det i själva verket tämligen färskt och modernt. Grimsta by hade nämligen år 1789 fått en ny ägare, kamreraren i kommerskollegium Johan Henric Boll, och denne hade byggt om bondbyn till herrgård och uppkallat den efter sig själv. Som ett näraliggande mönster kan väl Vallstanäs i Norrsunda ha tjänat.

Som namn är Grimsta inte alldeles enastående. Det finns två andra Grimsta i Uppland, ett i Spånga och ett i Ärentuna, några även i andra landskap. Och det finns litet varstans andra ortnamn som innehåller Grim. Grimsby i England är ett exempel på hur nordiska vikingar förde sin namngivning med sig till länder som de koloniserade. Grim var ett tämligen vanligt mansnamn - så hette alltså, kan man kanske säga, "den förste bollstanäsaren". Det ej så avlägsna Grimstahamn i Ed får väl tolkas som ett uppkallelsenamn, om nu förste torparen där har kommit från Grimsta i Fresta.

Grimsta tycks i äldre tider ha haft ägor även på andra sidan sjön Norrviken. Aschaneus, som var kyrkoherde i Fresta 1620-1641, åberopar i varje fall trovärdiga mäns vittnesmål om det mitt uppe på Skällnora halvön - eller som man sade Ön - skulle ha funnits ett gammalt råmärke, som angav att där sammanstötte Grimstas, Borgbys och Skällnoras ägor. "Grimstad ö och Grimstad mosse kallas platsen, säger han 1630. Grimstaborna har "haft torr" här, tillägger han, och han hänvisar till att "torphusen" stå ännu i Grimstad".

Som by bestod Grimsta av fyra hemman, efter sin inbördes belägenhet eller storlek kallade Norrgården, Södergården, Mellangården, Lillgården, de båda senare ibland mer preciserat Större och Mindre Mellangården. Vid medeltidens slut var alla gårdar-

na frälsehemman, och de tillhörde var för sig olika frälseläkter. Lillgården kom 1546 i Gustav I:s privata ägo (genom byte), blev senare kronogods och såldes slutligen 1708, då kronan behövde pengar till krigföringen under Karl XII, till skatte, och köparen var dåvarande ägaren av Sanda, hovkamreraren Olof von Bysing.

Bönderna i byn var alltså hela tiden arrendatorer eller "landbönder" som den gamla svenska termen lydte. Byns tomtplatser utbredde sig, efter vad gamla kartor visar, i skogsbrynet mellan 1800-talstorpet Nordan och 1900-talsvillan Grimstaborg.

Ett äländskt bondfolk, som hade flytt undan ryssen 1715, blev till sist bofast i Grimsta. Det var Märten Jönsson, född i Finnström, och Anna Olofsdotter, född i Lemland, gifta med varandra sedan 1700. De fick elva barn tillsammans, sju söner och fyra döttrar. Hustrun dog i Grimsta 1746, sextiofem år gammal, och mannen blev åttioett år gammal innan han gick ur tiden 1747.

Olof Märtensson var den av sönerna som efterträdde sin far i Grimsta. Nämnda år 1747 tog han sin gamla svärmöder till sig - hon var då redan 80 år, men skulle leva ännu en tid och blev nittiotvå år. Denna kvinna var av kärnvirke. I aderton år hade hon dragit sig fram som änka och sina återstående tolv år ägnade hon åt att göra sig nyttig för barn och barnbarn i Grimsta.

Prästen i Fresta gav henne det vackra eftermälet, att hon hade "levat stilla och fromt, gjort mycket för sin måg därmed att hon höll hans barn till att läsa", d.v.s. undervisade dem i innanläsning och kristendom. Hon hette Maria Thomsdotter, född i Ed och hade varit gift med Jan Eriksson i Färjkarlstorpet under Runsa. Den 8 oktober 1759 dog hon i Grimsta, "av ålder mätt och svag" - som redan citerat "nittiotvå år gammal".

Frukterna av den gamlas barnundervisning framträdde bl.a. hos barnbarnet Kerstin Olofsdotter i Grimsta, som enligt kyrkboken var ”en gudfruktig, from och beskedlig piga, som sine Christendomsplikter sökte utöva både hemma och borta, i kyrkan och i sitt dageliga umgänge”. Hon fick beklagligtvis inte leva länge. ”Halsvullnad och andatäppa” ändade hennes liv den 15 mars 1765, då hon var 24 år, 3 månader och 3 dagar gammal.

Första steget i utvecklingen från bondby till herrgård blev att gårdarna i Grimsta samlades i en enda ägares hand. Redan år 1708 ägde herrskapet på Sanda, utom det från kronan nyförvävade Lillgården, även Norrgården med torpet Brädden och större Mellangården med torpet Bändan. Dessa tre gårdar inköptes år 1742 av Skällnora kungsgårds arrendator J.M. Klinkowström, vilken även önskade förvärva Södergården, något som lyckades först 1759. Därefter var hela Grimsta by hans, och han ägde dessutom hela Rotsunda med Rotebro gästgivargård och ännu en by i Sollentuna. Men det var Skällnora som var hans residens.

Den samlade Grimstaegendomen gick efter Klinkowströms död (1768) från ägare till ägare utan att någon till en början tänkte på att göra stället till herrgård. Den som gjorde slag i saken var kamreraren

Johan Henric Boll, som den 6 mars 1789 köpte de fyra hemmanen i Grimsta av ryttmästaren Johan Fredric Silfverbrand för 5.800 riksdaler specie.

Boll bör ha sett möjligheterna att skapa en naturskönt belägen gårdsanläggning närmare sjön, snett emot Skällnora. Efter en eldsvåda under 1800-talet är det Bollska herrgårdshuset för länge sedan borta. Det är känt hur det såg ut. Platsen igenkänns lätt på kvarstående höga parkträd. Den vita byggnad som allmänt kallas Gården - i varje fall en av de äldsta i Bollstanäs samhälle - torde vara att betrakta som en flygelbyggnad till den nedbrunna herrgården. En här belägen stor, rödmålad ekonomibygnad av trä, välkänd för alla gamla bollstanäsare, påminner ytterligare om den gamla miljön, även om den har förändrat utseende på senare tider på grund av ny användning.

Den Bollska nyanläggningen kallades i maj och oktober 1792 ”Grimsta Herregård” (Fresta kyrkböcker). De äldsta beläggen av namnet Bollstanäs är från åren 1794 och 1796. Boll blev trots allt inte länge kvar på sitt nybyggda Bollstanäs. Han sålde egendomen redan den 1 april 1799 till majoren Malcolm Fredric von Schantz.

Efter Boll har nedanstående personer ägt Bollstanäs (inköpsdatum angivet):

1799 1/4	M.F. von Schantz, major
1810 22/3	J. Gerte, ålderman
1811 1/4	L. Bojje, revisorssekreterare, baron
1820 1/3	G. Von Duben, major
1823 19/7	A.F. von Köhler, vice president, baron
1825 18/12	C.Ph.O. von Schwerin, löjtnant
1835 6/8	C.J. Wretfors, handlande
1836 4/11	W. Enblom, vice häradshövding
1847 23/8	C.G. Rystedt, brukspatron
1858 29/1	G. Wibom, löjtnant
1873 31/3	A.P. Löfström, possessionat
1874 8/10	C.L. de Brun
1878 15/10	C.J. Le Grand
1881 9/11	G.G.D. Montelius
1882 20/6	J. Petré

1903 14/3
1904 23/7
1907 5/4

G. Myhrman
E.A. Nilsson, grosshandlare
Rotebro-Bollstanäs Småbruks AB

Återstoden av Bollstanäs gård, kallad "Gården". Troligtvis har den utgjort en flygel till den i övrigt nedbrunna gårdsanläggningen. Fotograf: Okänd. Årtal: Okänt

Ägarlängderna visar korta besittningstider - i medeltal föga mer än 5 år - och några av ägarna bodde ej själva på gården. Så till exempel residerade Wibom hela sin tid på det betydligt pampigare Huvudsta i Solna. Den nedbrunna herrgården blev heller aldrig uppbyggd. Som corps de logi tjänade i stället det vid sjön belägna Lövsund, som var fyndigt uppkallat efter naturförhållandena.

Enligt husförhörsboken för åren 1855-1860 avled brukspatron C.G. Rystedt den 5 oktober 1857. Hans änka fru Brita Ericsson flyttade samma år med sonen Clemens Gottfrid, född 1843, till Lövsund, där de kvarbodde ännu 1860. Själva gården "Bollstadanäs" upplät Wibom åt sergeanten vid livskvadronen av livrege-

mentets dragoncorps Per Wilhelm Molin, vilken dit inflyttade den 6 december 1859 från Sollentuna. Molin kom emellertid sedermera att bo i Lövsund, och när Wibom efter femton år sålde Bollstanäs, föreskrevs det att det mellan honom och "fanjunkaren Molin" upprättade kontraktet om Lövsund skulle gälla till efterrättelse.

Eldsvådan i Bollstanäs är tills vidare endast känd genom muntlig tradition. Den som skriver detta hörde den på 1910- eller 1920-talet summariskt omtalas av agronom Johan Åström, som efter att tidigare ha ägt Ekeby i Fresta då var bosatt näst intill Lövsund i Bollstanäs som granne till småbruksbolagets direktör Johan Lindström. Möjligen lever dock fortfarande någon

gammal orsbo som har något att berätta om händelsen.

Bollstanäs blev genom småbruksbolagets verksamhet ett villasamhälle, vars snabba tillväxt medförde en så stark ökning av folkmängden i Fresta, att den lilla kommunen här fick sitt nya centrum med egen postanstalt och telefonstation (namn Bollstanäs) och slutligen även centralskola. Småbruksbolagets motorbåt "Bollstanäs" upprätthöll på 1910-talet passagerartrafik på sjön Norrviken på en linje Borgby-Aludden-Björkudden-Sköldnora-Lövsund-Spegelvik-Rotebro. Det var före bilismens och bussarnas tid. De kusliga, av politiska lidelser inspirerade, mordet i den s.k. Ryssvillan år 1919 gjorde på sin tid Bollstanäs riksbekant.

Samhällets utveckling hämmades under 1950- och 1960-talen av att vatten- och avloppsfrågorna inte kunde lösas och det var först i mitten av 1970-talet som dessa problem fick sin lösning.

För att ge plats åt den nya bebyggelsen revs det gamla, men man lät fotografera en del för samhället typiska hus och miljöer för att dokumentera dem för framtiden. I samband med väganläggningar har gravfält från Grimstas forntid undersökts vid två tillfällen. Vid en undersökning sommaren 1974 gjordes en del sensationella fynd, som visats i en utställning kallad "Ett huvud kortare".

(Artikeln skriven i slutet av 1970-talet)

PÅ VÄSBY STATION från SJ-tåg till SL-pendel

I slutet av 1940-talet var Upplands Väsby station bl.a. ändpunkt för SJs förortstrafik Stockholm-Upplands Väsby-Stockholm. Lokaltågen från Stockholm vände här varje timme. Tågen mellan Uppsala och Stockholm gjorde uppehåll här för att resande skulle kunna byta till lokaltågen. Upplands Väsby station var klassad som mellanstor station och utrustades därför med elektriskt ställverk inne på expeditionen.

Personalstyrkan var tretton man med blandad tjänst. Expeditionssidan svarade för tågklarerer, fraktgods och biljettförsäljning. Ytterpersonalen svarade för växling, lossning och lastning av gods till persontågen samt magasintjänst. Spärrtjänsten alternerade mellan inner- och ytterpersonal.

Om vi börjar med tågklareraren så hade han som uppgift att sköta ställverket och se till att växlar låg rätt och att tågen fick signaler till rätt spår. Han svarade också att passagen över spåren till plattformarna skedde under

säkra former. Särskilt på söndagskvällar kunde flera hundra resande byta mellan lokaltågen och Uppsalatågen. Det kunde då bli stressigt att bevaka övergången, när snälltågen passerade i full hastighet. Tågklareraren var också den som vinkade av tågen.

Ett par årligen återkommande händelser minns jag särskilt. Det var frukt-handlaren som varje höst kom och köpte en vagnslast med plommon i bygden och därefter levererade dem norrut. Varje vår

lossades en vagnslast med smågrisar för vidare befordran ut till hugade spekulanter.

Ett par gånger i veckan hade vi mjölktransporter till Stockholm. Det var Runsa och Oxunda gårdar som levererade mjölken. Från Oxunda skedde transporten till stationen med hästskjuts.

På godssidan var det främst tre stora kunder som skulle betjänas, nämligen Svenska Metallverken, Optimus och Väsby Bleckemballage. Godset från dessa fabriker transporterades till godsmagasinet med Bror Bengtssons häståkeri. Godstrafiken ökade efter hand som nya företag etablerade sig. ABV flyttade hit och fick eget industrispår. 1962 flyttade Skånska Cement hit och sedan kom Engström & Nilsson samt Fiat och fick egna spår till sina områden.

Vår största kund på gods- och vagnsidan blev Marabou. Tyvärr övergick de till biltrafik i början på 1980-talet. I mitten av 1970-talet började SJ och Svelast samköra under mottot ”från dörr till dörr”, vilket betydde att en del av godset överfördes till Stockholm Norra.

På biljettsidan såldes från början endast biljetter till resmål i Sverige. När epoken med invandrare från Sydeuropa började så önskade dessa att få köpa resor till sina hemländer här på stationen. SJ tillmötesgick dessa önskemål och vi fick sälja internationella biljetter, vilket blev mycket populärt. Det såldes resor till Grekland, Jugoslavien och Italien. Bokning av Finlandsbåtarnas resor blev också en stor försäljningsframgång.

I början av femtiotalet fick stationen ett överraskande kungabesök. På grund av tågstopp söder om Sollentuna fick tågen från Uppsala vända i Upplands Väsby. Den kungliga vagnen med dåvarande konung Gustav VI Adolf fanns i ett av tågen. Vi fick order att ordna en taxi med mellanruta åt kungen och som tur var hade Bröderna Bengtsson en sådan. När tåget anlände hade det samlats mycket folk för att få se vår kung gå igenom väntsalen till den väntande taxin.

I början av 1950-talet startade de första busslinjerna från stationen. En gick till Löwenströmska lasarettet och den andra till Runsa. Efter några år startade även en linje till Vallentuna.

Den 1 februari 1969 övertog Stockholms Lokaltrafik busstrafiken och började utveckla densamma. I december 1964 hade en överenskommelse träffats mellan SJ och Stockholms läns landsting om utbyggnad av lokaltrafiken. SL blev ansvarig för taxor och trafik. Från januari 1966 tog SL över trafiken på lokaltåg.

För Upplands Väsby blev det en försämring, när lokaltågens ändstation flyttades till Märsta och uppehållen för Uppsalatågen också flyttades dit.

Det blev också inledningen till SJ-stationens nedläggning. Från att ha varit ett eget tjänsteställe blev det nu ett expeditiionsställe under Stockholm C.

I början av 1960-talet byggdes en gångtunnel till Runbysidan med uppgångar till plattformarna. Tunneln blev klar 1962 och därmed blev tågklarartjänsten betydligt lugnare för då behövdes inte längre bevakning av övergången till plattformarna.

I början av 1960 övertog Stockholm C med sitt centralställverk tågklareringen. Då började nedräkningen för stationen i Upplands Väsby. I juli 1977 stängdes biljettluckan och försäljningen av SJ-biljetter upphörde. Samtidigt stängdes också väntsalen, som numera användes som kafélokal. När väntsalen stängdes, öppnades en expedition för godskunderna i magasinet med endast tre timmars öppethållande. SJ:s omorganisation innebar att all godstrafik skulle överföras till Stockholm Norra. Det började med att vagnslast- och expressgodset flyttades. I maj 1985 stängdes godsmagasinet för gott och därmed hade SJ:s järnvägsstation i Upplands Väsby upphört att existera. I stället har vi fått en hållplats för SL:s pendeltåg.

Kurt Hedman, järnvägstjänsteman vid Väsby station

Invigning av pendeltågstationen i Upplands Väsby

Efter närmare ett och ett halvt års om- och tillbyggnad och en insats av 26 Mkr invigdes den nya pendeltågsstationen lördagen den 16 januari 1988.

Det skedde under högtidliga former med musik av SJ:s orkester, välkomsttal av SJ:s pendeltågchef Karl Axel Håkansson, trafikpolitiskt tal av landstingsrådet Stig Dingerts. Kommunalrådet Jimmy Björk invigningstalade och kunde med "årets klipp" förklara stationen för invigd.

En barnkör från Eds skolas lågstadium sjöng med bravur under ledning av musiklärare Mikael Svennberg.

Mitt under invigningen, när alla hade uttalat förhoppningar om att de vintriga tågförseeningarna snart skulle vara ett minne blott, så slogs stationshögtalarna på och förkunnade: "Hallå, hallå. Pendeltåget till Märsta är femton minuter försenat". Tablå!

Dessförinnan hade aktiviteter och specialerbjudanden förekommit i Väsby Centrum med bland annat uppträdanden av Sollentuna Jazz Workshop, Upplands Väsby Gymnastikgrupp, Väsby folkdansgille och SL:s brassextett.

I SJ:s gamla godsmagasin visade HSB, Skanska och Väsbyhem utställningar om framtida utbyggnader och planer. Postverket celebrerade händelsen med en speciell minnespoststämpel. Dessutom förekom föreningsaktiviteter av olika slag.

Den 20 september 1866 tuffade det första tåget genom Väsby. Då var järnvägen Stockholm-Uppsala klar. Det var en av de första sträckorna som byggdes i Sverige så väsbyborna fick börja åka tåg långt före svenskar i allmänhet i de mer avlägsna landsändarna.

Det första stationshuset i Väsby togs i bruk 1869 och användes till 1907, då en omfattande nybyggnad genomfördes och station nr två kom till. Den klarade påfrestningarna i drygt femtio år innan en tredje upplaga presenterades, den som numera har blivit restaurang. Med den fjärde upplagan har man gått under jorden och beteckningen järnvägsstation har ersatts med pendeltågsstation.

I slutet av 1800-talet började lokaltrafiken kring Stockholm att byggas ut. Den 28 september 1907 blev Väsby ändstation för lokaltågen. Tre lokaltåg om dagen vände här. På 1930-talet kom elektrifieringen av järnvägsnätet igång och de första elloken passerade Väsby den 12 december 1934.

Eric Edström

Dessa berättelser avslutar kapitlet järnvägshistoria för denna gång. Nya ombyggnader väntar stationsområdet. Stationshuset, posthuset och godsmagasinet är rivningshotade. Om man riktigt ville, så kanske det gick att tänka om, låta husen stå kvar eller flytta dem och bevara dem för framtiden.

Red.

Om lussekatter

Lussekatterna kommer ifrån Tyskland. När de infördes på 1600-talet kallades de dövels- eller dyvelskatter, från det tyska ordet "djävulskatt". Enligt sägnen gav djävulen, i kattens skepnad, elaka barn stryk, medan Jesus i form av ett barn delade ut bullar till snälla barn. För att hålla den ljusskygga djävulen borta, färgades

lussebullarna gula med saffran. Den vanligaste formen, den s.k. gulgalten eller enkel kuse, är formad som ett S, där ändarna rullats ihop var för sig och vanligen ett russin placerats i mitten av vardera hoprullning.

Inga Lisa Gustafsson Källa: NE, Wikipedia

Något om dränering av markområden genom dikning och täckdikning

Dikning är åtgärd som vidtages för avvattnings av ett markområde. Tidigare vattenlag gjorde åtskillnad mellan dikning, vattenavledning och invallning. I 1984 års vattenlag har man slagit samman de båda senare begreppen till "Annan markavvattnings än dikning".

Dikning är den normala metoden för dränering, d.v.s. bortledning av vatten i marken, vilket förbättrar markens brukbarhet och jordbearbetning, för sådd och skörd genom att markens bördighet ökas.

Dräneringen har även stor betydelse inför anläggande av nya vägar och byggnader, för att förhindra inträngande fukt i dessa. Inom tätorter är dräneringsledningar i regel anslutna till det kommunala avloppets dagvattenledningar. Detta gäller även vattenavrinning från hustak och vägar.

Dikningen bestäms vad angår ekonomin av att kostnaderna för utförda arbeten vägs mot kommande nytta och användbarhet av det dränerade markområdet.

Det står markägaren fritt att utföra nödvändig dikning på eget markområde. Om sådan åtgärd medför skada på annan närliggande egendom, så måste dennas ägare ersättas för avhjälpande åtgärder av den uppkomna skadan.

Om andra markägare i grannskapet har nytta av dikningsarbetet, så har dessa rätt och skyldighet att delta och medverka i dikningsarbetet i proportion till de fördelar detta ger dem.

Om man ej når ekonomisk överenskomst på frivillig väg, kan syneförrättning begäras enligt vattenlagen, så att kostnadsfördelning ernås mellan de markägande parterna.

Öppen dikning innebär att vattnet på marken tas upp av tegdiken och från dessa avrinner och samlas i ledningsdiken, vilka

för vattnet vidare till större avloppsdiken, som mynnar i sjöar eller större vattendrag.

Täckdikning innebär dränering av åkermark genom rör lagda i diken i parallella sugledningar vilka mynnar i grövre stamledning. Tidigare, fram till mitten av 1970-talet, dominerade 30 cm långa tegelrör. Större delen av den svenska åkerarealen är dränerad med tegelrör. Numera har dessa ersatts av korrugerade PVC-rör, perforerade med små hål för vattenuptagning.

Täckdikning utföres med hjälp av olika maskintyper, d.v.s. dikesgrävmaskiner för grävning av diken och samtidigt läggning av dräneringsrör. Grävhujsmaskiner har grävverktygen monterade på ett stort hjul. De användes företrädesvis på stenfria sedimentjordar.

Grävkedjemaskiner med grävverktygen monterade på en ändlös kedja kan även användas på måttligt stenbemängda moränjordar. Maximalt grävdjup är c:a 1,5-1,7 m och grävbredd 20-35 cm.

Grävfri dränering utföres med tunga bandgående maskiner, som baktill är utrustade med ett kraftigt grävverktyg som lyfter och luckrar jorden, samtidigt som det via en ränna i verktyget för ner och placerar dräneringsröret under den luckrade jorden.

Liten historik.

Redan i Upplandslagen år 1296 fanns utformade regler för dikning. Under Gustav Vasas regeringsår påbjöds år 1550 att fogdar och häradshövdingar skulle utöva tillsyn över åkersdikning och röjning av ängsmark.

I 1635 års instruktion för lantmätare stadgades att de skulle visa hur "floddiken och andra diken ägora till nytta och utan skada skulle förbättra".

Under 1700-talet förelades i byordningen att man skulle hålla dikessyn två gånger per år. En om våren, då man såg var

vattnet blev stående, och en på hösten, då man besiktigade vidtagna dikningsåtgärder.

År 1841 utgick stöd för dikning genom regelbundna, statliga anslag.

1858 års riksdag fattade beslut om att avloppsdike ”skulle vara fyra och en halv alnar brett, en halv aln brett på botten och två alnar djupt eller mer”.

I och med 1879 års dikeslag och senare 1918 års vattenlag tillkom nya regler.

Minnesbilder från pojkåren

Jag har ett klart minne från pojkåren vid mitten av 1930-talet, när manuellt dikningsarbete utfördes i Ån, Dyvinge gårds drygt en kilometer långa avloppsdike som rinner mot norr. Dess vatten rinner ut i sjön Fysingen och vidare genom Oxundasjön ut mot Mälaren.

Det var Oskar Andersson, anställd hos mina farföräldrar, som till största delen utförde dikningsarbetet i Ån, som rinner genom gårdens ängsmarker. Dessa utgör idag resterna av den långsmala havsvik, Dyven, som tidigare, för c:a två tusen år sedan, trängde in mellan höglänt terräng i Nälebergen i öster och Stjernborgsbergen i väster.

Minnesbilden av Oskars arbetssituation var ett otroligt slit med spett, spadar och skyfflar av olika slag för att torva av och skyffla bort jord och gles vegetation från Åns sidor och botten.

Oskar var en fysiskt synnerligen stark person, en s.k. ”riktig arbetsskarl” med ganska hett humör. När man såg honom intensivt bearbeta dikeslänterna med sina enkla handredskap, så löd hans arbetsparoll: ”En torva i luften och en på spaden”.

Om man betänker, att Åns totala längd genom markerna var drygt 1.100 meter, så var det ett gigantiskt arbete som Oskar utförde, där han stod nere i ån, knappt synlig för omgivningen.

I dagens tekniskt utvecklade samhälle, åttio år senare, torde knappast någon vilja åta sig manuellt dikningsarbetet av den storleksordning och med de redskap som stod Oskar till buds den gången. Idag skulle arbetet tveklöst utföras maskinellt.

Den gode Oskar var nog knappast medveten om den stora fysiska prestation han den gången utförde i sin ensamhet där nere i Ån. ”Straffarbete” torde ha varit en adekvat formulering på hans dåtida arbetsprestation.

Lars Erik Jansson

— Karlssons funderingar —

- Effektivast vore väl att fira Lucia och jul samtidigt.

Inte bara julkorv

Korv är kulturhistoria. Den fanns redan på romartiden i olika former och har levt kvar genom århundraden. Hur många olika sorters korvar och korvrecept det finns är omöjligt att veta. Det finns färsk, torkad, surad, rökt och saltad korv i oändliga varianter. Här är något av vad vår egen lokala "hielpreda för unga fruntimmer", Cajsa Warg, sagt och skrivit om korv:

"Detta är god och spissam mat för tjänstfolk" och "uti kål och ärter kan han brukas".

Råd rörande blodkorv: "Detta är provet när en blodkorv är kokad: man tager en torr korvsticka och sticker henne väl i korven, sedan drages hon sakta ut, men akts att intet spad kommer på henne; kommer hon då ut och det inte klibbar sig på stickan, så är korven kokad".

Kräftkorv. Cajsa Warg lämnar följande recept: "Förväll tre tjog kräftor och rensa allt köttet med det feta utur, hacka det fint och stöt det med äggeröra af två ägg: blöt hvetebröd i mjölk, något kräftsmör och annat smör, persilja, peppar, litet muscotblomma, söndernuggad timjan, litet basilica, salt och tre råägg; när detta är så mycket stött, att det ser helt smidigt ut, stoppas det

uti fårtarmar, men inte alldeles fulla; ty då går de sönder när fyllningen swäller, knytes för bägge ändarna med en tråd, och korfvarna strykas jämna: låt dem sedan helt sakta koka uti mjölk med en bit smör, och när de äro kokade, tagas de upp och smörjas med kräftsmör runt omkring; gör papperslådor i olika storhet med hwar korv whilka ock väl smörjas med kräftsmör i botten och på sidorna: lägg sedan korfvarna deruti och ställ lådorna på halster öfwer sakta eld; men korfvarna wändas om att de blifva jämt stekta,

då skäres tråden bort och sedan anrättas på en serviette med sina lådor. Desse korfvar böra vara helt korta.

Röka korv kan göras på olika sätt. Cajsa Warg rekommenderar trekantiga björkkäppar. Björkkäpparna ska täljas till en trekantig profil och korvarna knyts sedan med segelgarn längs med käpparna. En käpp kan rymma ett dussin korvar. Dessa hängs sedan in i skorstenen eller rökhuset. Fördelen med käpparna är att korven förblir rak. Elda mycket försiktigt! "Enriset får intet låga, utan bare röka", skriver mamsell Warg.

Red.

— Illustrerade ordspråk och talesätt —

"Jag kommer snart igen", sa kärringen,
höll sig fast i kvarnvingen.

Barndomsjulen. En berättelse från 1910-talet

Barndomsjulen - då var det julstämning över allting. Den kom med den sakta fallande snön dagarna före jul, snön som lade sig som mjuk ull på stugtaken och trädens grenar. Det låg förväntan i luften. Vi tyckte julen var ett med snön, med de kvittrande sparvarna i kärven, med klangen från hästarnas bjällror.

Vid julaftons middag slutade arbetet på gården. Karlarna sysslade med uppsättning av kärvar och med julgranarna, som skulle sprida ljus och skogsdoft i stugan.

Inne i stugan var allt i ordning för julfirandet. Det doftade av saffransbröd och pepparkakor, av nyskurat golv och enris. Nystrukna gardiner var uppsatta, och skinbran puttrade på järnspisen.

Vid julaftonsmåltiden, som var den festligaste på hela året, berättade mor, att på julnatten besöktes jorden av alla Guds änglar, och i den natten föddes Jesus.

Barndomens julottefärder står fortfarande i minne som underbara upplevelser. Det var smällkallt på julmorgonen, stjärnorna gnistrade, och det knarrade under sulorna. Alla hästar och alla slädar, som kunde uppbringas, behövdes, alla skulle åka med, från godsägaren med familj till minsta småpys på gården.

Färden till kyrkan står i mitt minne med en nästan sagobetonad glans. Det halvkilometerlånga tåget, med de fladdrande tjärblössen, som kastade sitt röda sken på den vita snön och på de snöhöljda granarna, den

rytmiska bjällerklangen, de små upplysta, snötyngda stugorna efter vägen, allt gjorde sitt till för att framskapa en stark och intensiv julstämning.

Kyrkan var festligt upplyst, det varma ljuset strömmade ur de höga fönstren ut över kyrkogårdens snötäckta kullar. Kyrkbacken var full av folk, man pratade, slog åkarbrakor och beskärnade sig över kölden.

Från tornet började klockorna ringa, högtidligt manande. Vi gick in i kyrkan. De otaliga vaxljusen fladdrade i draget, menighetens sorlade, och de två stora granarna på var sida om altaret stod som strama skiltvakter. Klockornas dånande sång uppe i tornet dog så småningom bort, och orgelns brummande bas stämde in, först blygt och försagt, men så småningom starkare. Sedan kom ett tvärt uppehåll, och församlingen reste sig. Psalmsången brusade mäktig och djup upp mot de vitmenade valven. Detta var barndomsjulens högtidligaste stund.

Så minns jag julen i Ed för länge sedan. Åren har gått, nu jagar man efter barndomens julstämning utan att finna den. Färden till kyrkan går numera med bil, ofta i mörker och dimma. Slädarna och bjällerklangen finns nu endast i sagan och legenden. Den blåskimrande snön och de gnistrande stjärnorna tycks för alltid ha övergivit julen; själve Gud fader tycks ha mistat intresset för stämningens värde i vår kallhamrat teknokratiska tid.

Ragnar Carlsson

Lång och trogen tjänst och ett litet hus i Blommelund

Framgång mäts ofta i pengar, men det finns ju även andra mått.

Följande historia handlar om en person, som genom hårt arbete kom att bli navet i en familjegemenskap, som fungerade litet annorlunda än det vanliga borgerskapet i slutet av 1800-talet.

Thilda Jakobsson hette en ung flicka som 1883 blev anställd som piga, hushållerska och alltiallo hos Wendela och Signe Hebbe i Stockholm. Thilda var född i Småland 1863 och hon och system Stina hade tillsammans med föräldrarna gått från Småland upp till Stockholm för att skaffa sig nya utkomstmöjligheter. Föräldrarna hette Jakob och Lovisa Johannesson. Familjen bosatte sig först i Danderyd och sedan i Blommelund i Upplands Väsby.

Thilda var tjugo år när hon började sin anställning på Sturegatan 24, 97 trappsteg upp. I tonåren hade Thilda arbetat med att elda ugnarna på Kosta glasbruk. Nu blev det att elda i kakelugnar hos herrskapsfolk i stället. Arbetsgivaren, Wendela Hebbe, var Sveriges första kvinnliga journalist med socialreportage som specialitet, en gång granne och arbetskamrat med Carl Jonas Love Almqvist.

Hennes dotter Signe var operasångerska och det var en helt ny miljö för Thilda att försöka att komma in i. Men kom in i den gjorde hon och arbetade kvar i 42 år som hushållerska och trotjänarinna. Thilda hade säkert bra betalt för sitt arbete, men det viktigaste var att hon hade överblick över såväl stort som smått och tog egna initiativ, när arbetsgivarna inte var närvarande.

45 stycken brev från Signe Hebbe till Thilda Jakobsson, skrivna under åren 1896-1917 finns bevarade och visar hur mycket Thilda betytt för Signe och hennes hushåll. ”För långvarig och trogen tjänst” fick Thilda Patriotiska Sällskapets stora silvermedalj i början av 1900-talet. Enligt vad Signe Hebbe berättat brukade Thilda servera vid fina middagar med medaljen hängande om halsen i blågult band.

Efter pensioneringen lät Thilda och system Stina bygga ett hus i Blommelund. Thilda dog 1958, 95 år gammal och ligger begravd på Fresta kyrkogård.

Inga Lisa Gustafsson
Källa: Vendelavisan

Gör som Sigge,
gå med i Hembygdsföreningen!

I BACKSPEGLN

Hembydsgårdens dag

Den 14 augusti firades hembydsgårdens dag. Det var öppet hus överallt så den som ville kunde ta sig en titt på mangårdsbyggnad, visthusbod, vagnslider och övriga utrymmen. I köket pågick som vanligt kaffeservering och alla kunde få en knapp i västen, som det stod "Hembygdens År" på.

Från scenen vid Zamores stuga underhöll Benny Johansson och Jörgen Toresson med ett program, där de olika musikstyckena varvades med berättelser om Albert Engström, Evert Taube och andra kända profiler.

I magasinet fanns nya utställningar med snickar- och skomakarverktyg att beskåda, liksom en serie foton från skomakare Berglunds verkstad.

Utställningarna besöktes flitigt och skapade igenkännande leenden och intressanta diskussioner med åskådarna.

Inga Lisa Gustafsson

Höstvandring

Söndagen den 28 augusti klockan 10 på förmiddagen samlades vi vid Bollstanäs skola för att vandra på nyöppnade stigar på östra sidan av Norrvikssjön. Vandringen var det sista arrangemanget i studiecirkeln om C.JL Almqvist som därmed var genomförd.

Vandringen skulle slutat med ett stopp vid Skällnora kvarn men vi vågade inte stå på vägen med bilarna susande alldeles för nära oss.

Vi kunde ändå föreställa oss hur dramat utspelat sig på 1800-talet när kvarnen var i full gång.

På återvägen stannade vi flera gånger och räknade andungar.

Kulturarsvdagen

Kulturarsvdagen är en del av European Heritage Days - det mest firade gemensamma kulturevenemang som delas av Europas medborgare.

Vårt lokala arrangemang den 11 september handlade om "När järnvägen kom till byn", ett bildkåseri av Roland Storm (vars farfar var stins i Stäket en gång). Bilderna som visades började med järnvägshistoria på foto från England 1830, där ångmaskinerna Novelty och Rocket tävlade mot varandra. Farten var ungefär 30 km i timmen - Rocket vann och ångtågen började rulla. Ett trettioårligt senare började man bygga järnvägar i Sverige och därmed var ångbåts-trafiken utkonkurrerad.

Lokalhistoria:

Järnvägssträckan Stockholm-Uppsala byggdes under åren 1863-66 och kostade nästan fem miljoner kronor. Man fick tänka om gällande spårdragningen förbi Väsby och järnvägen fick löpa längs Väsbyåns dalgång. Dubbelspår blev det 1907 och samtidigt uppfördes ett nytt stationshus i Väsby, formgivet av arkitekt Folke Zettervall. Byggnaden hade ett slags torn, som inrymde SJs första ställverk, där växlar och signaler kunde ställas om inomhus. När järnvägen elektrifierades 1934 elektrifierades också ställverket.

Roland Storm avslutade bildvisningen med ett foto han tagit själv 1973, då pendeltågen introducerades.

Vi räknade till 14 stycken simmande bakom mamman.

Kjerstin Björkman

Sedan visades föremål som tillverkats vid Metallverken och Optimus - järnvägen hade

Foto: Kjell Ernbolm

naturligtvis stor betydelse för fabrikernas varutransporter - t.ex. brännare, smörjkannor, bildelar, hänglås, kamerahus, fotogenlampor och föremål av plast. Flera av de närvarande hade arbetat med tillverkning av dessa saker och intressanta samtal runt detta uppstod runt kaffeborden.

Inga Lisa Gustafsson

På bron vid Väsbyfestivalen

Upplands Väsby firade tillkomsten av järnvägssträckan Stockholm-Uppsala den 18 september genom att ordna en "Väsby-festival". Hembygdsföreningen hade fått en strategisk placering i ett större tält mitt på bron över ån framför pendeltågsstationen. Där kunde föreningen marknadsföras mot en

bakgrund av gamla foton från järnvägens och stationshusets tillblivelse för 150 år sedan, allt medan det för dagen inlånade ångloket tuffade förbi. På runbysidan visade man i en utställning hur de nya visionerna för stationsområdet ser ut.

Inga Lisa Gustafsson

Foto: Kjell Ernbolm

Vikingalunken

Söndagen den 1 oktober var det dags för Vikingalunken 2017

Start och mål var i år vid Skeppartorp i närheten av Sättrabadet och ridskola vid Sättra gård. Ca 7 km skulle avverkas och det var denna gång förvarnat att banan bitvis skulle gå genom backig och stenig terräng. Lunken gick förbi Harby gård fram till Täbyvägen, in i skogen på andra sidan vägen och där gick promenaden vidare på en helt nyanlagd stig genom Borgbyskogen och upp på Utsiktsberget. Nedanför detta berg växer Klippkyrkan fram! Kommunen och Fresta församling håller på att iordningställa en kyrkoplats med ett altare i form av ett klippblock och träbänkar, utsågade av träd som fällt på platsen. Intressant projekt som vi följer med spänning! Här fanns möjlighet att ta en

kaffepaus samt njuta av utsikten mot Bollstanäs och över Norrviken.

Sen fortsatte vandringen mot Sanda ängar och tillbaka till Främjartorpet.

Vädret var jättefint, lite sol och ingen blåst. Lite brant på några ställen men det funkade med både rollator och barnvagn. Frågorna var lite lättare i år och de flesta lämnade in svarskupongerna vid mål i väntan på dragningen och ev priser. Utmed vägen fanns också kultur/historisk information.

Alla verkade nöjda och glada och det blev många fina möten och pratstunder vid detta lunktillfälle.

Friluftsförbundet hade dessutom söndagsfika med korvgrillning vid torpet så flera vandrare avslutade sin utfärd med en trivsamt lunchstund vid grillen.

Susanne Bergman

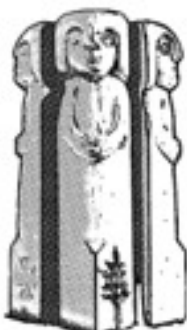
Den lodräta bergväggen som skall utgöra altardelen till "Klippkyrkan"

Ingrid, vikingakvinna och stenod . .

. . . var affischtextern i år, då Ingriddagen firades den 9 oktober. Ingriddagen uppmärksammades sedan vanligt i samarbete med biblioteket.

En skara vandrare samlades enligt tradition vid Ladbrostenen och gick sedan via Ingridstatyn vid stationen till biblioteket, där kaffebordet var uppdukat.

Det hela avslutades med ett bildspel, sammanställt av Leif Welander. Hembygdsföreningens ordförande, Kjerstin Björkman, kommenterade bilderna, som visade väsbyhistoria från Runsaborg till Bo-85.

Och varför uppmärksammar vi Ingriddagen? Jo, för att Ingrid måste ha varit en märklig, stark och mäktig kvinna på sin tid. Hon lät resa en av Väsby märkligaste runstenar med runtext på två sidor. Texten lyder: ”Ingrid lät göra Ladbron och hugga stenen efter Ingemar, sin man, och efter Dan och Banke, sina söner. De bodde i Runby och hade där gård. Detta skall vara till minne av männen, så länge människor lever”.

Vi föreställer oss också gärna att Ingrid och hennes familj bodde i närheten av hembygdsgården.

Inga Lisa Gustafsson

Skolbesök från Runbyskolan

Skolelever i åk 2 från Runbyskolan har besökt hembygdsgården. 3 klasser har varit på besök hos oss i höst.

En oktobermorgon kl 10.00 dök den första klassen upp med spring i benen och många frågor.

När man frågade om någon varit på gården förut fick man svaret, jag har varit här och plockat Pokémon, från nästan halva klassen.

När vi gick runt i mangårdsbyggnaden var det intressant med telefonen i biblioteket, när vi förklarade hur man använde den tyckte flera barn att det vore häftigt att ha en sådan telefon.

Besmanet som hängde i köket trodde någon att det var ett svärd.

Några av flickorna tyckte det var ”läskigt” med uniformerna som hängde i sovkammaren.

I Zamores stuga finns flera strykjärn stående på spisen, några barn trodde man kunde använda de gamla strykjärnen att slå i spik med. Locktången, en sådan man lade på spisen och sedan rullade håret på hade ingen sett, de trodde det var en sax. Dock gissade en flicka i ena gruppen på locktång, faktiskt!

När vi gått igenom huset, visthusboden och Zamores stuga stod turen till utedassen och det var spännande. Alla ville gå in och lyfta på locket, några blev väldigt kissnödiga, men det var inte många som ville använda dasset.

Tiden gick fort och efter en timme skulle alla ställa upp sig två och två för att vandra tillbaka till skolan och passa mattiden. Skolklassbesöken är alltid trevliga och det har varit jätteroligt att träffa alla eleverna och deras lärare.

Ingegerd, Berit, Siv, Gun-Britt och Leif

Eds kvinnliga gymnastikklubb fyller 80 år 2016

EDS
GYMNASTIKKLUBB

Klubben har motionsgymnastik men har även haft trupp-gymnastik men den upphörde för några år sedan. Under dom senaste 30 åren har vi varit i Runby sporthall

Vi har även barngymnastik idag men den är i Smedbyskolans gymnastiksal. Idag så har barngymnastiken riktat in sig på parkour i en av grupperna.

Vi är en gymnastikgrupp för vuxna som inriktar sig på att röra hela kroppen, inga

hopp eller löpning, vi tränar balans och smidighet. Vi har ingen föranmälan och man får testa 3 gånger för att känna på motionsformen. Vår terminsavgift är låg för att alla ska kunna vara med.

Vi har en ledare med stor inlevelse, Ann-Marie Almström, och antalet medlemmar ökar. Klubben fyller 80 år i år och vi hoppas att klubben kan fortsätta i 80 år till.

I maj hade vi uppvisning tillsammans med barngrupperna i Väsby skolans gymnastiksal.

Ingegerd Peterson/ordförande

Almqvistaren

Mitt usla, mitt ömkliga liv drar jag fram
med strömning allenast!
I hast ska jag dö och begravas i mull;
dock ovanpå genast
en ypperlig sten skall resas och ordalag
allrasom renast:
”Han dog anno mundi; igår eller i morgon
allrasom senast”.

C J L Almqvist, ur Sesemana (repris)

Vad gamla handlingar berättar

”Ur protokoll hållet i allmän sockenstämma med Eds församling den 8 oktober 1843.”

Pastorn hade till denna dag genom kungörelse från predikstolen låtit kalla församlingens ledamöter för att med dem först framlägga och besluta om fader- och moderlöse gossen Johan Viktor Bergström, vilken för närvarande saknar kläder, föda och husrum jämte all slags omvårdnad. Efter någon överläggning därom och då fattigkassan saknade medel att honom underhålla och ingen dessutom fanns, som ville åtaga sig hans vårdande, beslöts att Johan Viktor Bergström tills vidare skulle vistas åtta dagar på varje oförmedlat mantal inom församlingen och därmed början göres hos herr löjtnant Stenck på Antuna och på det Stäkstorparna skulle skonas härifrån, åtog sig pastorn att försörja honom den tid, som eljest på dessa torp kunde belöpa sig.

Då medel saknades till hans beklädnad och meningarna därom var delade, så avlämnade herr grosshandlaren och riddaren Tornstig på Erlesunda för detta ändamål 10 riksdaler banko, vilket av pastorn mottogs med förklarande av sin varma och hjärtliga tacksamhet för detta ädelmodiga bidrag, och lovade att gå i skyndsammast författning om anskaffande av nödig beklädnad för denna usling.

Red.

Folkskolan 175 år nästa år

Folkskolan fyller 175 år 2017. Hembygden hoppas att under jubileumsåret kunna publicera minnen och berättelser från folkskoletid. Om någon vill bidra med en eller annan berättelse, hör av er till Inga Lisa Gustafsson.

Folkskolan växte fram ur samhällets omvandling. Från början var skolväsendet i kyrkans hägn. På landet sköttes oftast skolundervisningen av klockaren.

1842 kom riksdagsbeslut om en folkskolestadga. Innan dess hade man dock haft skolordningar sedan Johan III:s tid. Naturligtvis endast för gossar. 90% av den svenska befolkningen var läskunnig vid sekelskiftet 1800, 1 000 skolor hade inrättats före 1839. Folkskolestadgan 1842 var en bekräftelse på en redan etablerad praxis. Om allmän skolplikt rådde delade meningar. Vissa liberala politiker såg en

samhällsfara i att den breda massan skulle få undervisning i andra ämnen än kristendomskunskap, då resultatet bara skulle bli halvbildning.

På landsbygden hade man före 1842 ofta haft ambulerande lärare. Andra skolformer bildades, t.ex. B-skolor, där flera klasser delade på en lärare. Varannandagsundervisning förekom också. Folkskolan var i princip sexårig, följd av ett fåtal timmar i en tvåårig fortsättningsskola.

Folkskolan blev sjuårig 1936 och fortsättningsskolan kortades till ett år. Folkskolan inkorporerades 1948 i enhetsskolan.

Ett ”Betyg över avgångsexamen från folkskolan” 1916 visar att skolan då givit undervisning i kristendomskunskap: a) biblisk historia, b) katekes samt i modersmålet, uppdelat på Innanläsning, Rättsskrivning, Uppsatsskrivning, Språklära

och vidare Räkning, Geometri, Geografi, Historia, Naturkunnighet, Välskrivning, Teckning, Sång, Gymnastik, Trädgårdsskötsel, Slöjd och Huslig ekonomi.

Betyg i trädgårdsskötsel fick man genom att skolträdgårdar inrättades på en del orter. Skolträdgården var en del av en internationell pedagogisk rörelse, som omfattade såväl europeiska länder som USA och Kanada. I Sverige nämndes trädgårdsskötsel redan i folkskolestadgan, men intresset var sannolikt som störst kring sekelskiftet 1800-1900 för att så småningom avta och försvinna.

De första statliga skolinspektörerna tillsattes 1861 och 1863 stadgades det att de skulle inspektera varje skola minst en gång per år. Från början skulle de endast rapportera lärarrummens antal, sedan granska skolhusritningar och avge yttranden om lokalernas lämplighet, granska skoltomter och lärarbostäder med uthus osv. Förmodligen byggdes inspektionerna på efter hand, jag tycker mig minnas att inspektören även var närvarande vid lektioner och spred allmän nervositet omkring sig hos både lärare och elever.

Om någon vill fördjupa sig i hur skolväsendet växte fram i Upplands Väsby, kan häfte nr 2 i serien "Skrifter om Väsby" rekommenderas. Häftet heter "Ur Väsby skolhistoria" och finns att köpa i hembygdsgården.

Till sist kan vi inte avstå från att låta läsarna ta del av "Några goda råd och nyttiga levnadsregler", riktade till barn, som beskriver hur man bör uppföra sig hemma, i skolan och i största allmänhet.

I hemmet

Visa vördnad, aktning och lydnad för dina föräldrar eller målsmän. Trät icke eller retas med dina syskon, men gör vad du kan för att glädja alla i ditt hem. Var alltid tjänstaktig och hjälpsam mot alla medmänniskor. Lagg inte armarna på bordet när du äter, och tala inte, när du har mat i munnen.

Stick inte kniven eller fingrarna i munnen. Snuska inte ned i din bostad. Torka fötterna väl innan du går in. Håll din kropp och dina kläder hela och rena, om de också äro tarvliga. Det är ingen skam att vara enkelt klädd.

Akta väl andras och dina egna böcker. Var sak på sin plats. Borsta varje kväll dina tänder och gå tidigt till sängs. Läs din kvällsbön, så sover du gott.

I skolan

Infinn dig punktligt i skolan på bestämd tid, såfram du icke av sjukdom eller annat giltigt skäl är förhindrad. Var uppmärksam, flitig och noggrann i allt ditt skolarbete. Akta skolans tillhörigheter. Bekänn alltid begångna felsteg. Ljug icke, ty därmed skadar du dig själv och andra.

Under rasterna ska du vistas ute, såvida vädret är lämpligt. Roa dig då med lekar och tillåtna idrotter, men skrik inte. När du leker skall du inte vara stridslysten. Den kloke ger alltid efter. Gör aldrig narr av dina kamrater. Giv aldrig någon öknamn. Intag tyst och stilla din bestämda plats i ledet vid inmarsch i skolan. Knuffas inte. Iakttag alltid en god kroppshållning.

Res dig, när äldre eller främmande personer komma in, såväl i hemmet som i skolan. Bjud alltid ditt sällskap gå in före dig.

I allmänhet

Gå tyst och stilla på vägen mellan hemmet och skolan. Hälsa alltid artigt på alla bekanta, framför allt äldre personer. Vik av åt vänster när du möter någon på vägen. Åk aldrig två på samma cykel. Häng aldrig bak på bilar eller andra åkdon.

Gör aldrig narr av gamla och skröpliga, enfaldiga eller fattiga personer utan hjälp dem om så behöves. Var alltid modig men aldrig övermodig. Svär icke och använd ej heller andra råa, fula ord. Läs endast goda böcker, ty en dålig bok är ett farligt sällskap. Sjung och var glad i ditt arbete.

Akta dig för bruket av rusdrycker och tobak. De fördärva din kropp och själ. Drink ej gärna kaffe, ty det skadar tänderna och magen. Men mjölk är mat, och av mjölk blir du vacker och stark. Spara även den minsta slant.

Skriv aldrig på väggar, bänkar, bord och andra ytor. Planteringar, gräsplaner, träd och blommor får ej skadas. Kasta aldrig papper och glasbitar eller annat skräp på marken. Lek ej med elden. Var snäll mot djuren, de ha känslor liksom du.

Glöm inte att säga: "Var så god", när du överlämnar något, och: "Tack", när du får något. Böj dig genast och tag upp det före-

mål, som någon äldre tappar och överlämnar det med en bugning eller nigning.

Avbryt aldrig någon medan han talar, dröj tills han talat färdigt. Men svara högt och käckt, när du tilltalas av någon. Var ärlig i ord och handling; stjäla inte ens en knappåls värde.

Genom att själv vara en trofast och uppriktig vän förvärvar du goda, pålitliga vänner. Försök att varje dag göra en god gärning.

Tongångarna känns säkert igen av dem som gått i folkskolan.

Red.

Hemvägen i nutid och dåtid

Hemvägen, hur ofta går vi den?

Man kommer någonstans ifrån, har väskor eller barnvagn att släpa på. Kliver av tåget och vet att man får gå, för några bussförbindelser finns inte och så långt som till taxi sträcker sig inte fantasin. Det skulle ju förresten se ut om man kom färande de där kilometrarna i taxi. Komma från sta'n och göra sig märkvärdig, förstås. Nej, man får gå. Man går hemvägen, men alltmåra sällan eftersom åren går. Man går över perrongen, tåget far vidare.

Nutid: Pressbyråkiosken, småningom förvandlad till någon sorts minilivs, har förfallit och en lapp har suttit på dörren i årtal: "Stängt på grund av sjukdom". Bakom kiosken samlades en gång ortens halv vuxna ungdom om kvällarna. Pojkarna väntade på Aftontidningen som kom med kvällståget och klämde fast en bunt på cykelns pakethållare för att sälja i stugorna. Medan de väntade, tjuvrökte de två lösa Boy och delade med sig ett bloss eller två.

Nu finns ingen människa i sikte. Det är tomt på byn. Livsmedelsaffären "Fred. Anderssons Eftr.", som låg mitt emot stationshuset, är riven och borta. Huset

inrymde också ett pensionat med matsal för bröllop och begravningar. Nu finns det hyreshus och gräsmatta här. Snett över gatan på andra sidan ligger mejeriet, en fyrkantig byggnad i rött tegel. Dit fick man cykla på söndagar och köpa en liter mjölk och två mått tjock, d.v.s. 2 dl vispgrädde.

Dåtid: Vid sidan av mejeriet är det en ödetomt och sedan ett stort, brunt hus och på andra sidan vägen en gångbro över järnvägen och uppfart till järnvägens lastkaj. Där fick man inte gå, men kajen var räddningen många gånger från snöbollarna, som kastades av pojkarna i Grönbo. Grönbo ligger ute vid gatan och består av två reveterade trevåningshus, vända mot varann med en rödmålad dass- och vedbodlänga emellan. Sen kommer ett stort, gult hus som ligger i änden på en lång trädgårdsgång med grind mot gatan. Garhytteån går bakom. Nästa hus är "Magasinet". Vad den rymde en gång vet jag inte. Det stod där till ingen nytta redan i min barndom. Ett mörkbrunt trähus därnäst och sedan gör ån en sväng och där i strandkanten ligger järnvägens tvättstuga.

På andra sidan vägen - nu har gatan övergått till väg - är nerfarten till lastkajen. Tvättstugan är röd och det är mycket länge sen någon tvättade där. Åvattnet blev förstört av utsläpp från pappersbruket, fisken dog och matsilvret svartnade i skåp och lådor. När isen gick upp på våren, låg en doft av sulfit över samhället.

Strax här blev jag påkörd av sopbilen en gång, när jag skulle cykla hem en frukost-rast. Ett ärr på ena armbågen vittnar ännu om olyckan, 66 år efteråt.

Vägen går nu längs järnvägen, d.v.s. järnvägsvallen är uppbyggd och går långt ovanför vägen. På andra sidan flyter ån, stor och bred. Snart kommer man till Granaths' hus. Det står en bit in på tomten med dystra pinjer och silvergranar framför. Ån bildar en vik, så huset har vatten på två sidor. Lindqvist har köpt huset på andra sidan den lilla viken. De har potatisland närmast vägen. Lindqvists har en son, Gunnar, som är lika gammal som min bror. Han kallas för Brazil och alla tror att han är överbegåvad. Ingen vet väl riktigt hur det är med den saken. När jag flyttade till Ludvika några år senare hade han fått arbete på ASEA.

I huset närmast bor gubben Hedin på nedre botten och ovanpå bor hans son med familj. En av pojkarna Hedin hette Uno, han blev sportkommentator på radio. Gubben Hedin har käpp och hugger ved, uppstaplad vid uthusväggen.

En ensam gubbe bor i nästa hus. Han heter Leo och har en karbunkel i nacken. Han har också käpp.

Nästa hus är vitt och har ganska stor trädgård. Här bor tant Signe. Hon är syster till tant Märta, som vi hyr av. Tant Signe bor också på nedervåningen i sitt hus. Hon är gammal, men håret är svart och upplagt i en tjock flätknut på huvudet. I slutet av 1950-talet hyrde hon ut övervåningen till en badmästare Östberg. Denne var son till Ragnar Östberg, han som ritade Stockholms stadshus.

En obebyggd remsa kommer sedan och så en granhäck. Bakom häcken ligger en röd långa, som varit cementfabrik innan man byggde den nya fabriken. På cementfabrikens övre plan finns åtminstone en lägenhet. Där bor Gerda och hennes dotter Lilian. De har ingenting emot om barn hälsar på ibland, så då och då gör vi det. Vi får alltid något att äta eller dricka och de har alltid tid att prata eller visa saker som de har.

I nästa hus bor ett äldre par, Linds, som jag nästan glömt. Varje sommar kom deras barnbarn, Ann Christin och Pierre, från Stockholm och stannade hos dem en tid. Pierre var sjuklig men Ann Christin fick som oftast vara med ute och leka.

Byggnaden intill är ett lägre, rött hus med ett stort potatisland mot vägen. De som bodde där minns jag inte alls, de hade inte haft huset så länge och inte kommit in i gemenskapen. I sista huset före mitt barndomshem bodde paret Wikström. De är uråldriga liksom huset. Allting hos dem är övervuxet med vildvin; stugan, boden med utedasset och själva gången mellan stugan och boden. Vildvinet skuggade fönstren och gjorde husets interiör mörk. Wikströms hade två döttrar, varav en var servitris på någon krog i Stockholm och kom hem till de gamla på semester om somrarna. Vad dottern hette, har jag glömt. Hon var kraftig, hade ett mycket rött hår och ett mycket rött läppstift och sade att hon hade ont i fötterna.

Sedan - äntligen framme. I nutid har potatislanden förvandlats till gräsmattor, men äppelträden finns kvar. En gång har jag bett de nuvarande ägarna att få gå in och titta på det som var mitt barndomshem. Jag ska inte göra om det. Det är bättre att i fantasin gå på hemvägen och minnas hus, människor, barndom och barndomshem som de en gång var, än att möta verkligheten, där allting ter sig smått och nästan obegripligt.

Inga Lisa Gustafsson

Om julbonader

”Bred kläden och dukar på bord och bänk,
mot sjunkande, skyröd kväll
vill jag se de vita smyckenas blänk
och brokig bonad och dräll.”

Allt sedan hedenhös har bonader, som Erik Axel Karlfeldt här skaldar om, satts upp i våra hem, och då alldeles självklart till de stora helgerna och andra högtidliga och festliga tillfällen. I de gamla stugorna var tak och innerväggar nakna och i många fall också sotiga av röken från husets öppna härd. För att försköna miljön hängde man upp bonader både i tak och på väggar. De kunde vara målade men det förekom även broderade och mönstervävda. I Småland och Halland, liksom i Hälsingland och Dalarna var målade bonader vanligast.

Broderimallar från 1880-talet

Från början var bonadernas motiv mest bibliska. Ofta förekommande var de vise

männens ritt och hyllning till Jesusbarnet samt herdarnas tillbedjan. Sådana bonader var vanligen målade av någon allmogekonstnär.

I vår tid sätter vi väl inte upp bonaderna för att dölja något, men behov att ”pinna upp” har vi ändå. I början av 1900-talet kom tryckta pappersbonader och broderade bonader med granar och kärvar, gröt, ljus och grisar, stjärnor och hjärtan och naturligtvis tomtar. I Allers mönstertidning 1908 och 1909 fanns bonader med tomtar på. Det var Jenny Nyströms tomte, som med röd luva och träskor dansar, äter gröt eller pulsar i snödrivorna.

Även text förekommer på bonaderna. Här är några exempel:

- Leve de vänliga tomtarnas skara, lyckligt det hem där de bygga och bo.
- Gläns över sjö och strand.
- Nu så är det jul igen, jultomten myser.
- Tomten kommer i julekväll med julklappar fina och många.

Valda delar ur Viktor Rydbergs dikt ”Tomten” är också vanliga.

Med en text, som är självklar på en julbonad och som nu riktas till alla läsare, avslutas detta lilla kåseri.

GOD JUL

Inga Engdahl

Staffan Stalleträng

Jultiden är fylld av olika figurer. Det är Lucia, tomten, bocken och Staffan Stalleträng, vars visa stjärngossarna i Luciatåget brukar framföra. Kanske har vi tappat kontakten med Staffan litet på senare tid. Det beror nog på hur behov, sedvänjor och legender kan vävas ihop och sedan flyta isär och falla i glömska.

Annandag jul bär sedan gammalt namnet Stefanus, numera förenklat till Stefan och Staffan. Stefanus är en biblisk gestalt, omtalad i Apostlagärningarna 6 och 7 och kallas den förste martyren. På grund av sitt vittnesbörd om Jesus fick han fiender, som stenade honom till döds, möjligen den 26 december. Legendbildningen gjorde en

annan Stefanus till Herodes tjänare och stallknekt och var den förste som upptäckte Betlehemsstjärnan. I en del Staffansvisor berättas legenden om undret med tuppen: Natten när Jesus föddes fick Staffan ett uppdrag av Gud. Han skulle gå till kung Herodes med budskapet att "I natt är en födder, som är större än du". Herodes var kungen som befallde att alla gossebarn under två år skulle dödas, hans makt var stor, men Staffan fullföljer sitt uppdrag. Herodes hånkrattar. "Förr ska den stekta tuppen, som ligger här på fatet börja gala", säger han. Då reser sig tuppsteken på fatet, flaxar med vingarna och galer: "Christus natus est" (Kristus är född). Herodes blir förskräckt och Staffan straffas genom att man sticker ut hans ögon. Men undret sker igen, han ser lika bra som förut.

Under tidig medeltid hade man nere på kontinenten börjat anse martyren Stefan som hästarnas skyddspatron och här i Norden och även i Tyskland blev det sed att man tidigt på annandagens morgon red ut med hästarna till något vattendrag, där vattnet rann mot norr – det var viktigt, annars hade det inte någon kraft. Vattnet skulle göra hästarna starka och friska under det kommande året.

De s.k. Staffansritterna fick ibland kapplöpningsskäraktar. Förr, när hästarna var vana vid hårt arbete på åkern eller i skogen, var det inte bra för dem att bli uppstallade under julen. Att tvingas stå stilla i spiltor och stall mer än ett dygn kunde ge hästarna ont i benen. Det fanns ett behov att låta hästarna röra på sig och Staffan och många andra stalledrängar fick motionera dem. Ibland gick det så vilt till att Staffansryttarna red in i stugorna och befallde fram mat och dryck av husfolket, ett dåtida ungdomsnöje i annandagens svinotta.

*Staffan var en stalledräng
- vi tackom nu så gärna.
Han vattnar sina fålar fem
alltför den ljusa stjärna.
Ingen dager synes än,
stjärnorna på himmelen
de blänka.*

Om ryttarna inte fick vad de ville ha, kunde de lägga till flera strofer, t.ex.:

*Vi ser på eran skorsten svart
att härinne bor ett rackarpack
eller
får vi inte brännvin i våra krus
så slår vi era fönster ut
och liknande.*

Sådana historier har det berättats om martyren Stefanus, som blir förvandlad till Staffan Stalledräng och mer eller mindre förlorats i glömskans mörker, vilket säkert beror på att vi inte har så många hästar att vattna på annandagens morgon numera. Namnsdagen finns i alla fall kvar än så länge.

Inga Lisa Gustafsson

Grå kappan

Carl Jonas Love Almqvist mest kända skrift - eller bok - var på sin tid en berättelse kallad Grå kappan. Den gavs ut anonymt 1818 och antogs vara en äkta folksaga och togs t.o.m. upp bland bröderna Grimms standardverk

och andra folksagesamlingar.

Handlingen är följande: En kung har tre döttrar, varav han är mest förtjust i den yngsta, som heter Jucunda. En kväll får kungen se en märklig syn, en fritt svävande grå kappa med mord i sinne, men som lovar att skona honom på villkor att han skickar den första levande varelse han ser vid sin hemkomst till grå kappan. Det lovar kungen att göra och den han måste skicka är Jucunda. Hon kommer till ett slott ägt av grå kappan. Allt är vackert och sagolikt, men grå kappan är fränstötande. Jucunda ser i en dröm en vacker prins.

I slottet finns en lucka som grå kappan har förbjudit Jucunda att öppna. När hon ändå öppnar luckan, försvinner hela

slottet. Därpå förs Jucunda bort av en prins. De gifter sig men när hon fått en son kommer grå kappan och rövar bort barnet. Detta händer två gånger till och folket i landet sprider ut ett rykte att Jucunda slukat sina barn. Prinsen vill straffa henne genom att bränna henne på bål. När hon ska bestiga bålet ser hon grå kappan och utslungar en mängd förbannelser mot den. Då förvandlas den grå kappan till den vackre prinsen från hennes dröm en gång. Prinsen säger, att han egentligen är far till barnen, som han fostrat hos sig. En trollpacka har satt en förbannelse på honom och förvandlat honom till en grå kappa, sedan han avvisat trollets kärlek.

Förbannelsen skulle släppa taget först när han gift sig med en prinsessa, som både hatade och älskade honom och med vilken han avlat tre söner.

En mycket märklig historia, som naturligtvis liknar en äkta folksaga. Grå kappan var enormt populär och gavs ut i tjugofem upplagor fram till 1860-talet,

fortsatt anonymt. Inte många kände till att Almqvist hade skrivit den, och Almqvist själv ville inte gärna vidgå att han gjort det.

Red.

Torp och krogar på Rotskogen

Rotskogen är lång, men det är kort mellan krogarna, kunde törstig kund eller trött vägfärande trösta sig med. Rotskogen var hela skogstrakten från Rotebro och Rotsunda upp mot Pickhus och Hammarby kyrka. Den kantade bägge sidorna av stora landsvägen och sträckte sig genom fyra kyrksöcknar. Man får väl säga att tolv byars skogsmark kunde räknas in i Rotskogen.

Torpen (och krogarna) på Rotskogen var många. På Hammarby ägor:

Skopan som sades vara "ibland de äldsta torp å Rotskogen" (1724). På Smedby skattehemmans ägor: "Carl i Rotvreta" (1640), "Carl båtsman på Rotskogen" (1641),

"Carl båtsman på Rotvreten" (1642), "Carl Pedersson på Rotskogen" (1647). På

Grimsta ägor: Båtsman Lund ”på Rotskogen i Bredden” (1648), torpet ”Brädden på Roteskogen” (1727), ”Nytorpet på Rotskogen” (1723).

Ett torp hette helt enkelt Rotskogen. Det låg på Smedby frälsehemmans ägor, omtalas 1666, blev skattlagt och stod kvar i jordeboken ända till 1917.

Även Glädjen, Vatthagen, Tolan, Rosendal, Tallbacken, Bändan och Lugnet låg på Roteskogen.

Namnet var förmodligen kortare förut, t.ex. Rotan, bildat till (träd)rot och syftande på ”skogsstigarnas slingrande rötter”. Längst i söder måste Rotan göra halt vid ett brett, långsmalt vatten, som förenade Norrviken och Edssjön och en gång helt enkelt var en fjärd av Mälaren.

Ville man vidare till Sollentunalandet på andra sidan, fick man ta sig över Rotsundet.

Ur ”I Karl XII:s tid” av Göran Strömbeck.

Om julpapper m.m.

Julklapparna slår vi in i särskilt papper med motiv på. Julmotiv förstås, tomtar och bockar och stjärnor och slädar och änglar och allt möjligt. Det är självklart, annars är det inte julkappar.

Naturligtvis har det inte alltid funnits sådant papper. Om man skulle slå in paket förr i världen så fanns det gråpapper och brunt papper. De paket vi haft till grötfesternas gratislotterier har imiterat gammaldags inslagning – brunt papper, rött snöre och rött lack. Förr använde man förstås rött ullgarn i stället för snöret.

Beda Hallberg var den som 1922 började sälja julklappspapper i Sverige. Idén kom från Norge och i början var det norskt papper som Beda Hallberg importerade och sålde. För att popularisera julpappret och få igång försälj-

ningen anordnades en tävling, där det gällde att hitta ord med flera ”p” än i ordet julklappspapper. Jag tänker inte avslöja det vinnande ordet, försök själv! Hursomhelst innehöll det 13 ”p”.

Varför känns namnet Beda Hallberg bekant? Jo, det är hon med majblommorna. Både intäkterna från försäljningen av majblommorna och julpappret gick till vård av barn som var sjuka i tuberkulos. Idag är tuberkulosen inte så vanlig som på Beda Hallbergs tid, så majblomspengarna är inte längre knutna till någon form av sjukhjälp. Julpapper har blivit en vanlig vara, som finns att köpa i rullar i varuhus och livsmedelsaffärer.

Inga Lisa Gustafsson

Ryska posten

Efter jul, vid Tjugondag Knut, kastas granen ut. Då är det plundringstider - d.v.s. det är julgranen som plundras på sina prydnader och åker ut med buller och bång.

Vid en julgransplundring ska man dansa några sista varv runt granen och leka lekar för att hålla sig sysselsatt innan påsarna delas ut och man kan gå hem. Förr lekte man ”Ett skepp kommer lastat”, ”Gömma nyckeln” eller ”Hela havet stormar” och satte knorr på grisen. ”Hela havet stormar” kunde bli ganska stökig och för att få en något lugnare stämning, kunde man växla om med ”Ryska posten”, som inte går så vilt till, men ändå har ett spänningsmoment inbyggd.

Så här går den till:

En lekledare går ut ur rummet. Han/hon knackar sedan på dörren men står kvar utanför. Den som är utsedd till lekledare inne i rummet frågar: - Vem där. Den som står utanför svarar: - Ryska posten. Ledaren frågar: - Vad har du för post - och låter den andre välja på handtag, famntag, klapp eller kyss. Lekledaren pekar på den ena efter den andra i rummet och frågar: - Är det till den? Till den? Till den? Ledaren pekar och frågar tills ”det ryska postbudet” utanför dörren säger ”ja”.

Man kan ha tur eller otur på båda sidor om dörren. Prova!

Inga Lisa Gustafsson

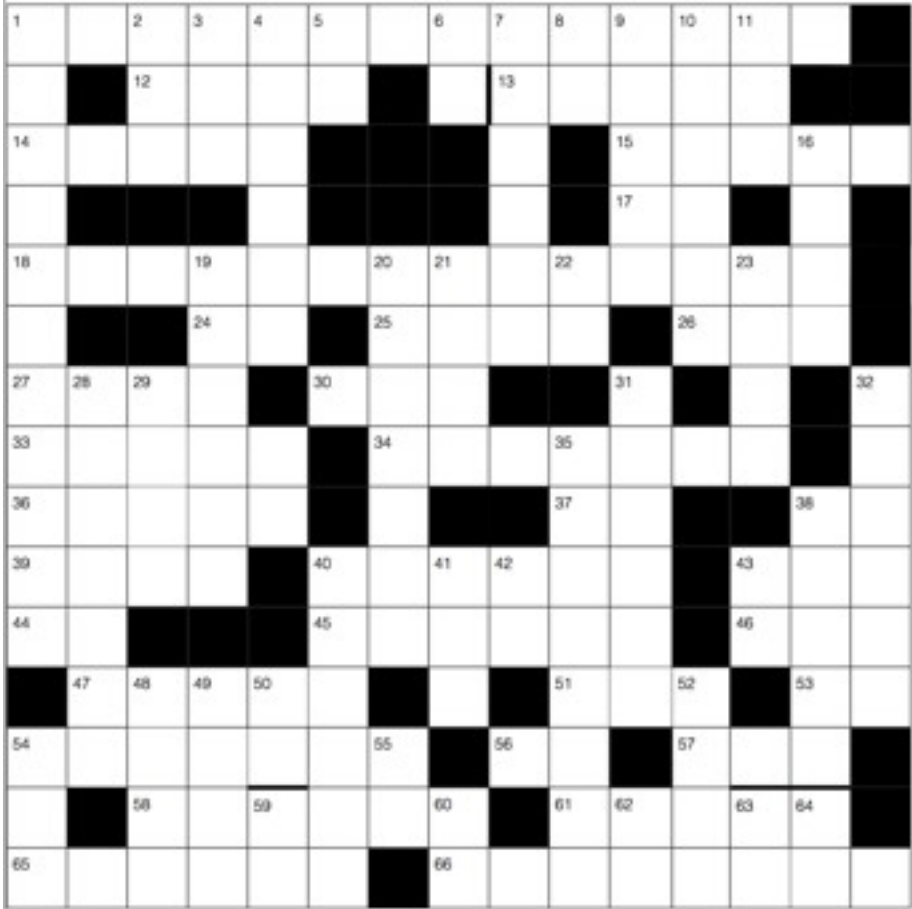
Vågrätt

1. När den var gjord ansågs man vara vuxen.
12. Spelmansorten nummer ett
13. Anfallsspelare
14. Politisk färg
15. Opasslig
17. Tid på dagen
18. Skalbagge
24. Vindstöt
25. Indiskt instrumentalstycke
26. Gåta
27. F.d. symaskinsfabrik
30. Träningslokal
33. Kompromissa
34. Vurmare
36. Hackat och . . . . .
37. Finskt aktiebolag
39. Vaken
40. Blink
43. Brits
44. Vår tid
45. Kolka
46. Är lik en häst
47. Kan bekymren sig upp
51. Nigeriansk stad
53. Är outhärligt
54. Kallskuret
56. Ömsevis
57. Påstås
58. Linje på kartan
61. Snöskorpa
65. Krog
66. Äldre trädgård

Lodrätt

1. Persimon
2. Ort i Ale kommun
3. Embryo
4. Gränsar bl.a. till Akabaviken
5. Papyrusbåt
6. Tidigare kvällstidning
7. Förgänglig
8. Till det inre
9. Pantlånare
10. Ture .....gav ut Trots Allt under kriget
11. Tidevarv
16. Sägs vi leva i
19. Så kallades en tungviktsboxare
20. Chokladmassa med annat fett än chokladmassa?
21. Sägs ibland vara rena . . . sanningen
22. Louisiana
23. Samvete
28. Jordnötter
29. Namnsdag i mars
31. Nödsignal
32. Önskas alla lösare
35. Organiserat ljud
38. Tidsåldrar
40. Sägs ibland en damhatt likna
41. Excentriker
42. United Nations
43. Tusen gram
48. Osmak
49. Halster
50. Söker många svar i
52. Ur funktion
54. Storföretag
55. Greppa
59. Spindeldjur
60. Som ett .. för vinden
62. Kustartilleriet
63. Rundhult
64. Inte vår

Julkorsord 2016

Konstruktör: Lennart Hedlund
 Lösningen insändes senast 31 dec.
 till: Hembygden, Box 40
 194 21 Upplands Väsby
 Märk kuvertet ”JULKORSORD”

Vinnare korsord 3 2016
 Nils Persson
 Folke Ljunggren
 Kerstin Hammarin

Lösning till korsord 3 2016

Lättläst om kulturminneslagen, byggnadsminnen och Q-märkning

Aktsamhet och hänsyn till kulturmiljön ska visas av alla, såväl enskilda personer som myndigheter. Det är en nationell angelägenhet och ett ansvar att skydda och vårda vår kulturmiljö. Det är andemeningen i kulturminneslagen, som styr vård och skydd av byggnader, bebyggelseområden, parker, trädgårdar eller andra anläggningar av kulturhistoriskt värde.

En byggnad, som man vill bevara åt framtiden och som visar gångna tiders byggnadsskick, berättar något om det mänskliga livet och samhället som det en gång var och ger information om våra förfäders sätt att leva, kan byggnadsminnesförklaras. En byggnad eller ett bebyggelseområde som är synnerligen märkligt genom sitt kulturhistoriska värde, och som är i kommunal eller enskild ägo, får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. För statligt ägda byggnader gäller andra bestämmelser.

Vem som helst kan föreslå att en byggnad byggnadsminnesförklaras. Kraven är att byggnaden ska vara unik, ha ett kulturhistoriskt värde och vara en tillgång för vårt gemensamma kulturarv. Inte bara slott och liknande bör skyddas utan även andra byggnader.

Miljöbalkens bestämmelser reglerar hur bebyggelseområden skyddas om området anses vara av riksintresse för kulturminnesvård.

Kyrkor och begravningsplatser byggnadsminnesförklaras inte. De skyddas genom kulturminneslagen.

Alla byggnader kan naturligtvis inte få status som byggnadsminnen. Kommunerna har dock, med stöd av Plan- och bygglagen, skyldighet att i sina detaljplaner skydda ”byggnader som är särskilt värdefulla ur historisk, kulturhistorisk, miljö-

mässig eller konstnärlig synpunkt m.m. så att de inte förvanskas”. Detta kan betyda att man inte får förändra byggnaden på olika sätt.

I detaljplanerna används q och Q som symbol för de kulturhistoriskt märkliga byggnaderna. Tidigare användes k- och K-märkning. Symbolerna är inte desamma som byggnadsminnesförklaringar.

I Upplands Väsby har vi fyra byggnader som är byggnadsminnesförklarade. Det är Sköldnora Kungsgård, byggår 1741 (anorna sträcker sig förvisso längre bak i tiden), Stora Väsby, byggt på 1750-talet, Eds Prästgård, manbyggnad uppförd 1813, övriga hus äldre, samt Torsåkers magasin, byggår 1763. Samtliga byggnadsminnen har presenterats tidigare i medlemsbladet.

I Stockholms län ligger Norrtälje kommun etta med fjorton byggnadsminnen, tätt följd av Solna kommun som har tolv.

Vilka byggnader från vår egen tid, som skulle kunna byggnadsminnesförklaras, kan man bara spekulera om. Det kanske inte blir några alls eller ett modulhusområde. Några Q-märkta hus borde vi väl ändå kunna få?

Inga Lisa Gustafsson

Hyr lokal med atmosfär

Upplands Väsby Hembygdsförening erbjuder Nedre Runbys LADUGÅRD till konferenser, årsmöten, kurser, minnesstunder och liknande.

Hysesansvarig ska vara lägst 30 år

LADUGÅRDEN är en handikappvänlig lokal med plats för upp till 50 personer. Tillgång till kök med utrustning för enklare tillagning av förtäring.

Diskmaskin finns ej.

LADUGÅRDEN ligger på bekvämt avstånd från Upplands Väsby pendeltågsstation.

Det finns en stor parkeringsplats i anslutning till pendeltågen och närhet till ladugården. Buss 562 från pendeltågsstationens västra sida med hållplats 150 meter från ladugården.

Uthyrning

Ingegerd Peterson :

e-post: ingegerd.g.peterson@gmail.com

Adressändringar

Det är viktigt att lämna adressändring för att erhålla alla nummer av vårt medlemsblad.

Varje exemplar av medlemsbladet som kommer i retur och får skickas ut ytterligare en gång med rätt adress, belastar föreningen med extra portokostnader, varför vi, som vi tidigare påtalat, inte gör några ytterligare utskick.

Medlemsbladet finns annars att hämta på Hembygdsgården vid de olika arrangemangsdagarna.

Upplands Väsby Hembygdsförening

STYRELSE 2016 - 2017

Kjerstin Björkman, ordförande
Inger Nyström, vice ordförande
Gun-Britt Welander, kassör
Barbro Fredriksson, sekreterare
Klas Lundkvist, ledamot
Ingegerd Peterson, ledamot
Susanne Bergman, ledamot
Gunilla André, ledamot

Telefon

590 320 82
070 4390748
590 843 19
076 8364338
508 317 12
073 8068404
590 858 84
590 338 34

ERSÄTTARE

Berit Östman
Anders Anagrius
Kjell Ehrnholm
Ulla Ekengren

590 820 46
073 6604192
070 3309787
076 3091532

MEDLEMSBLADET HEMBYGDEN

Inga Lisa Gustafsson

590 336 42

REVISORER

Ordinarie

Ove Gustafsson
Anita Bergkvist

Ersättare

Anette Ehrnholm
Börje Thörn

VALBEREDNING

Roland Storm, sammankallande
Leif Berglund

070 7292760

———— Besök oss också på: www.hembygd.se/upplands-vasby ————

Box 40, 194 21
Upplands Väsby

Besöksadress
Hagvägen 2/Pukslagargatan

E-post

info.uvhbf@gmail.com

Plusgirokonto

29 81 91-8
Årsavgift (2016)
150 :-